

06.02.2023 Tarihinde ÷lkemizin
yaşadığı depremde vefat eden
Dr. Öğretim Üyesi **Yalçın Çetin** ve
Ailesinin aziz hatrasına...

Editörler

Prof. Dr. İrfan Görkaş - Prof. Dr. Kamil Sarıtaş

İSLAM FELSEFESİ

Yazarlar

Doç. Dr. Ahmet Bozyiğit
Doç. Dr. Fevzi Yiğit
Doç. Dr. Hidayet Peker
Doç. Dr. Kemal Göz
Doç. Dr. Mehmet Karakuş
Doç. Dr. Muhammet Caner İlgaroğlu
Doç. Dr. Muhammet Özdemir
Doç. Dr. Osman Mutluel
Doç. Dr. Ömer Ali Yıldırım
Doç. Dr. Ömer Faruk Erdoğan
Doç. Dr. Salih Yalın
Doç. Dr. Sedat Baran
Doç. Dr. Vahit Celal
Dr. Öğr. Üyesi Abdullah Pakoğlu
Dr. Öğr. Üyesi Arife Ünal Süngü
Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Eroğlu
Dr. Öğr. Üyesi Emine Taşçı Yıldırım
Dr. Öğr. Üyesi Enes Taş
Dr. Öğr. Üyesi Ersan Türkmen
Dr. Öğr. Üyesi Mahmut Meçin
Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Ateş
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Necip Yılmaz
Dr. Öğr. Üyesi Nilüfer Öztürk Kocabıyık
Dr. Öğr. Üyesi Numan Rakipoğlu
Dr. Öğr. Üyesi Özkan Kerimoğlu
Dr. Öğr. Üyesi Suat Çelikkol
Dr. Öğr. Üyesi Şengül Özdemir

İslam Felsefesi

Editörler : Prof. Dr. İrfan Görkaş - Prof. Dr. Kamil Sarıtaş

ISBN : 978-625-6549-03-6
Baskı : Assum Basım ve Mücellit
Basım Sayısı : 1. Baskı, 2023

©Tüm Hakları Saklıdır. Bu kitabın bütün hakları Lisans Yayıncılık Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Kitapta yer alan bölümlerin sorumluluğu yazarlarına aittir

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Görkaş, İrfan – Sarıtaş, Kamil

İslam Felsefesi / *Editörler* : İrfan Görkaş - Kamil Sarıtaş

1. Basım. XVIII + 566 s. 16x23,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.

ISBN : 978-625-6549-03-6

1. Felsefe , 2. Felsefe Tarihi, 3. İslam Felsefesi

Lisans Yayıncılık

Tahtakale Mah. Hicret Sokak No:8/A

Avcılar-İSTANBUL

Tel: 0212 619 18 38

e-posta : lisans@lisansyayincilik.com.tr

www.lisansyayincilik.com.tr

İslam Felsefesi

Editörler:

İrfan Görkaş / *Afyon Kocatepe Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*
Kamil Sarıtaş / *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*

Bölmeler ve Yazarlar

1.Bölüm:

Kemal Göz / *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi*

2.Bölüm:

Vahit Celal / *Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi*

3.Bölüm:

Özkan Kerimoğlu / *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*

4.Bölüm:

Osman Mutluel / *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*

5.Bölüm:

Abdullah Pakoğlu / *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*

6.Bölüm:

Suat Çelikkol / *Erzincan B.Yıldırım Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*

7.Bölüm:

Nilüfer Öztürk Kocabıyık / *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*

8.Bölüm:

Emine Taşçı Yıldırım / *Yalova Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi*

9.Bölüm:

Mehmet Karakuş / *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*

10.Bölüm:

Numan Rakipoğlu / *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi*

11.Bölüm:

Ömer Ali Yıldırım / *Selçuk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi*

12.Bölüm:

Mustafa Necip Yılmaz / *Trakya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*

13.Bölüm:

Ahmet Bozyiğit / *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*

14.Bölüm:

Şengül Özdemir / *Sinop Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*

15.Bölüm:

Hidayet Peker / *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*

16.Bölüm:

Salih Yalın / *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*

17.Bölüm:

Mahmut Meçin / *Mardin Artuklu Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi*

18.Bölüm:

Fevzi Yiğit / *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*

19.Bölüm:

Sedat Baran / *Batman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi*

20.Bölüm:

Ayşe Eroğlu / *Gaziantep Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*

21.Bölüm:

Ersan Türkmen / *Trabzon Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*

22.Bölüm:

Ömer Faruk Erdoğan / *Dumlupınar Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi*

Muhammet Ateş / *Dumlupınar Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi*

23.Bölüm:

Muhammet Caner Ilgaroğlu / *Düzce Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi*

24.Bölüm:

Arife Ünal Süngü / *Burdur M.Akif Ersoy Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*

25.Bölüm:

Enes Taş / *Afyon Kocatepe Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*

26.Bölüm:

Muhammet Özdemir / *Mersin Üni. İslami İlimler Fakültesi*

ÖNSÖZ

Mezopotamya, Hint, Çin, İnan, Anadolu ve Antik-Yunan'ın katkılarıyla beslenen genelde düşünce özelde felsefe tarihi 8. Yüzyıldan itibaren görüşlerin tartışıldığı ve tefekkürün ibadet kabul edildiği Müslümanlarla temasa geçmiş, böylece İslam felsefesinin teşekkülü başlamıştır. Dikey anlamda İslam Felsefesi medeniyet tarihinin sürekliliğini sağlar.

Felsefe, İslam medeniyeti içerisinde Türk, Arap, Fars gibi Müslüman, kısmen de Müslüman olmayan kişilerin katkılarıyla gelişmiştir. 8. Yüzyılda tercümelemlerle spesifik Antik-Yunan felsefesi ile karşılaşan Müslümanlar, Meşşai düşünce çerçevesinde Kindi ile start almış, Farabi ile olgunlaşmış, İbn Sina ile sistemleşmiştir. Zekeriyye er-Razi ile tabiatçılığa ve İbn Ravendi ile materyalizme yönelmiş, İhvan- Safa ile ansiklopedik bir tarza dönüşmüştür. Gazzali ile felsefi tasavvuf ve felsefi kelama evrilmiş, İbn Rüşd ile tekrar rasyonel yöne kanalize olmuştur. Sühreverdi ile işrakiliğe, Molla Sadra ile ezeli hikmete bezemiştir. Çok çeşitli, üretken, verimli ve canlı bir felsefe olarak varlığını ortaya koymuştur. 12. Yüzyıldan sonra kelam ve tasavvufu iç içe girerek hayatını devam ettiren İslam felsefesi, 18. Yüzyıla kadar etkinliğini sürdürmüştür. 19. Yüzyıldan sonra bütün İslam ülkelerinde bir arayış dönemine girilmiştir.

İslam felsefesi hem Doğu hem de Batı'yı derinden etkilemiş bir felsefedir. Batı dünyasında Rönesans, reform ve aydınlanma düşüncesinin oluşumuna büyük katkı sağlamıştır. Tıpkı Antik-Yunan ve Batı felsefesi gibi kendine özgü bir felsefedir. Var oluşsal sorunlara eğilmesi hasebiyle her daim önemini hissettirmiştir. Anlam ve hakikat arayışında olan araştırmacılar için arkeolojik bir çalışma olmaktan ziyade canlılığını devam ettiren bir felsefe olmuştur.

İslam Felsefesi adlı çalışmamız İslam felsefesinin doğuşundan itibaren etkin olunan dönemlere ve dönemin düşünürlerine odaklanılarak hazırlanmıştır. Bununla birlikte İslam felsefesinin devamlılığını ve sürekliliğini ortaya koymak adına Osmanlı düşüncesi ve çağdaş İslam düşüncelerine de birer bölüm ayrılmıştır. İslam felsefesine ait kişi, konu, tarih ve dönemlendirme dikkate alınarak dengeli bir içerik oluşturulmuştur. Her bir bölüm alanında uzman bilim insanları tarafından yazılmıştır.

Okuma, öğrenme ve öğretme tekniği açısından daha faydalı olması adına kitabımız yirmi altı bölümden oluşmaktadır: Yazarlarımızın her birine emeklerinden dolayı can-ı gönülden teşekkür ederiz. Bölüm yazarımız iken depremde vefat eden Yalçın Çetin hocamızı Allah rahmet eylesin.

Mevcut eserimiz lisans öğrencileri dikkate alınarak hazırlandı, ancak felsefe, İslam felsefesi ve İslam felsefesi tarihine ilgi duyan her araştırmacı için referans olma özelliği taşımaktadır.

Eserin yayınlanmasında emeği geçen Lisans Yayıncılığa teşekkür eder, hayırlara vesile olmasını, araştırmacılara katkı sunmasını ve daha güzel çalışmalara öncülük etmesini şanı yüce Allah'tan temenni ederiz.

İstanbul, 2023

Editörler

Prof. Dr. İrfan Görkaş

Prof. Dr. Kamil Sarıtaş

İÇİNDEKİLER

Önsöz	VII
Bölüm 1 İSLAM FELSEFESİ: KAVRAMSAL ÇERÇEVE / Kemal Göz	1
1.1. Felsefenin Alanı ve Kapsamı	2
1.2. İslam Felsefesi Terimi	8
1.3. İslam Felsefesinin Konusu	11
1.4. İslam Felsefesinin Alanı ve Kapsamı	12
1.5. İslam Felsefesinin Diğer Disiplinlerle İlişkisi	13
1.5.1. İslam Felsefesi ve Kelam	13
1.5.2. İslam Felsefesi ve Tasavvuf	14
1.5.3. İslam Felsefesi ve Diğer İlimler	15
Kaynakça	17
Bölüm 2 İSLAM FELSEFESİNİN DOĞUŞU / Vahit Celal	19
2.1. İslam Felsefesinin Oluşumunda Kur'an ve Sünnet'in Rolü	19
2.2. İslam Felsefesinin Oluşumunda Dört Halife Dönemi	21
2.2.1. İslam Dünyasında Düşünce Geleneğinin Oluşum Süreci	21
2.2.2. Fetihler ve Ortaya Çıkan Fikrî Sorunlar	24
2.3. İslam Felsefesinin Oluşumunda Emevîler Dönemi (661-750)	26
2.4. İslam Felsefesinin Oluşumunda Abbasîler Dönemi (750-1258)	27
2.5. İslam Felsefesinin Oluşumunda Tercüme Faaliyetinin Rolü	30
Kaynakça	36
Bölüm 3 İSLAM FELSEFESİNİN KAYNAKLARI, YAPISI VE ÖZGÜNLÜĞÜ / <i>Özkan Kerimoğlu</i>	39
3.1. İslâm Felsefesinin Kaynakları	39
3.1.1. İslâm Felsefesinin Dâhili Kaynakları	40
3.1.2. İslâm Felsefesinin Harici Kaynakları	43
3.1.2.1. Antik Yunan ve Helenistik Devir Felsefesi	44
3.1.2.2. Eski İran Düşüncesi	49
3.1.2.3. Eski Hint Kültürü	50
3.1.2.4. Müslüman Olan Medeniyetlerin Eski Kültürleri	50

3.2. İslâm Felsefesinin Yapısı	51
3.3. İslâm Felsefesinin Özgünlüğü	52
Kaynakça	56

Bölüm 4
İSLAM FELSEFESİNİN DÖNEMLENDİRİLMESİ VE FELSEFİ
EKOLLER / Osman Mutluel

4.1. İslam Felsefesinin Dönemlendirilmesi	59
4.1.1. Klasik Dönem (7.-11. Yüzyıl)	59
4.1.2. Yenilenme Dönemi (12.-16. Yüzyıl)	61
4.1.3. Muhasebe Dönemi (17.-18. Yüzyıl)	63
4.1.4. Arayış Dönemi (19. - 20. Yüzyıl)	65
4.1.5. Modern Dönem	66
4.2. İslam Felsefesi Ekolleri	67
4.2.1. Felsefe Okulları	67
4.2.1.1. Meşşaiyyun Okulu	67
4.2.1.2. İshrakiyyun	70
4.2.1.3. Tabiiyyun	71
4.2.1.4. Dehriyyun	72
4.2.1.5. İhvan-ı Safa (Batınî Okul veya Ansiklopedistler)	74
4.2.2. Düşünce Okulları	76
4.2.2.1. Tasavvuf Felsefesi	76
4.2.2.2. Kelam Felsefesi	77
Kaynakça	80

Bölüm 5
İLK İSLAM FİLOZOFU KİNDİ / Abdullah Pakoğlu

5.1. Hayatı ve Eserleri	83
5.2. Felsefe Anlayışı	86
5.3. Kindî'nin Tanrı ve Varlık Anlayışı	87
5.4. Kindî'nin Kozmolojik Görüşleri	88
5.5. Psikoloji ve Bilgi Anlayışı	90
5.6. Kindî'nin Ahlak Anlayışı	94
5.7. Kindî Okulu ve İslâm Felsefesindeki Yeri	96
Kaynakça	98

Bölüm 6
TABIATÇI FİLOZOF ZEKERİYA ER-RAZİ VE DEHRÎ FİLOZOF İBN
RAVENDİ / Suat Çelikkol

6.1. Zekeriya er-Râzî	101
-----------------------	-----

6.1.1. Hayatı ve Eserleri	101
6.1.2. Varlık Anlayışı	103
6.1.3. Bilgi ve Nübüvvet Anlayışı	106
6.1.3.1. İlhad İthamı ve Ebû Bekir Râzî'nin Mülhidliği Sorunu	107
6.1.4. Ahlâk Anlayışı	109
6.1.4.1. et-Tıbbu'r-Ruhanî Geleneği	111
6.2. İbn Ravendi	113
6.2.1. Hayatı ve Eserleri	114
6.2.2. Görüşleri	115
6.3. İlhad ve İbnü'r- Ravendi'nin Mülhidliği Sorunu	116
Kaynakça	118

Bölüm 7
SİSTEMATİK MEŞŞÂÎ FİLOZOF FARABİ VE FELSEFESİ / Nilüfer
Öztürk Kocabıyık

121

7.1. Hayatı ve Eserleri	121
7.2. Felsefe Anlayışı	123
7.3. Varlık Anlayışı	124
7.4. Bilgi Anlayışı	127
7.5. Ahlak Anlayışı	129
7.6. Siyaset Anlayışı	131
7.7. Fârâbî Okulunun Oluşumu ve Etkileri	135
Kaynakça	137

Bölüm 8
KİNDİ'NİN ARDILI AMİRİ VE FELSEFESİ / Emine Taşçı Yıldırım

139

8.1. Hayatı ve Eserleri	139
8.2. Varlık Anlayışı	142
8.3. Psikoloji ve Bilgi Anlayışı	146
8.4. Ahlak ve Siyaset Anlayışı	150
Kaynakça	155

Bölüm 9
İHVÂN-I SAFA VE EKLEKTİK FELSEFESİ / Mehmet Karakuş

157

9.1. İhvân-I Safâ Hakkında Genel Bilgiler	157
9.1.1. İhvân-ı Safâ Topluluğu	157
9.1.2. İhvân-ı Safâ'nın Siyâsî Yapısı ve Hedefleri	161
9.1.3. İhvân-ı Safâ'nın Mezhebi	162

9.1.4. İhvân-ı Safâ Risâleleri	164
9.2. İhvân-ı Safâ Felsefesi	165
9.2.1. Varlık	165
9.2.2. Bilgi Teorisi	170
9.2.3. Ahlak	176
9.2.4. Din ve Felsefe	179
Kaynakça	183

Bölüm 10
FARABÎ'NİN ARDILI İBN MİSKEVEYH VE FELSEFESİ/
Numan Rakipoğlu

185

10.1. Hayatı ve Eserleri	185
10.2. Metafizik Anlayışı: X.-XI. Yüzyıllarda Ezeli Hikmet / Philosophia Perennis Arayışı	188
10.3. Nübüvvet Anlayışı	190
10.4. Tarih Anlayışı: Evrim mi? Tersine Evrim mi?	193
10.5. Ahlâk, Psikoloji ve Adâlet Anlayışı: İttisalden İtidale Dönüş	197
Kaynakça	201

Bölüm 11
İSLAM FELSEFESİNİN ZİRVESİ: İBN SİNA VE FELSEFESİ / Ömer
Ali Yıldırım

203

11.1. Hayatı, Eserleri ve Çalışma Alanları	203
11.2. Varlık Felsefesi	204
11.3. Doğa Felsefesi (Klasik Fizik)	207
11.3.1. Ay Altı Âlemdeki Cismani Varlıkların Oluşumu ve Temel Bileşenleri	208
11.3.1.1. Mâdde – Sûret Teorisi	209
11.3.1.2. Dört Neden Teorisi	211
11.3.1.3. Değişim, Hareket, Oluş ve Bozuluş	212
11.3.1.4. Astroloji, Kaza ve Kader	213
11.4. İlmü'n-Nefs: Psikoloji, İdrakler, Akıl ve Benlik	218
11.4.1. Nefsin Varlığının Temellendirilmesi	218
11.4.2. Nefsin Türleri ve Fonksiyonları	219
11.4.3. Akıl	221
11.5. Metafizik	222
11.6. Etkileri	224
Kaynakça	229

Bölüm 12
FELSEFENİN DÖNÜŞÜMÜ: GAZALİ VE FELSEFESİ /
Mustafa Necip Yılmaz

233

12.1. Hayatı ve Eserleri	233
12.2. İlimlere Bakışı	240
12.3. Bilgi Anlayışı ve Metodik Şüphencilik	245
12.4. Psikoloji ve Ahlak Anlayışı	248
12.5. Mişkâtü'l-Envar ve Nur Metafiziğine Giriş	255
Kaynakça	260

Bölüm 13
ENDÜLÜS İSLAM FELSEFESİNE GİRİŞ: İBN BÂCCE VE FELSEFESİ
/ Ahmet Bozyiğit

263

13.1. İbn Meserre	263
13.1.1. Hayatı	263
13.1.2. Eserleri	265
13.1.3. Felsefesi	266
13.1.3.1. Tanrı – Âlem, Din –Felsefe İlişkisi ve Tanrı'nın İlmi	266
13.1.3.2. Nefs Düşüncesi	268
13.1.3.3. Var Oluş Düşüncesi ve Sudûr Nazariyesi	268
13.1.3.4. Bilgi ve Ahlak Felsefesi	271
13.2. Mecnûî Hayatı Eserleri ve Felsefesi	272
13.2.1. Hayatı	272
13.2.2. Eserleri	272
13.2.3. Felsefesi	273
13.3. İbn Hazm Hayatı Eserleri ve Felsefesi	275
13.3.1. Hayatı	275
13.3.2. Eserleri	276
13.3.3. Felsefesi	276
13.3.3.1. İlimlerle İlgili Düşüncesi	276
13.3.3.2. Varlık ve Tanrı Düşüncesi	278
13.3.3.3. Din – Felsefe İlişkisi, Bilgi Teorisi ve Ruh Nazariyesi	279
13.4. Batalyevsî Hayatı, Eserleri ve Felsefesi	280
13.4.1. Hayatı	280
13.4.2. Eserleri	281
13.4.3. Felsefesi	281
13.4.3.1. Tanrı – Âlem İlişkisi ve İnsan Düşüncesi	281
13.4.3.2. Daire Sembolizmi ve Nefs Nazariyesi	283

13.4.3.3. Din – Felsefe İlişkisi	284
13.5. Endülüste Farabî'nin Ardılı İbn Bâcce Hayatı, Eserleri ve Felsefesi	285
13.5.1. Hayatı	285
13.5.2. Eserleri	286
13.5.3. Felsefesi	288
13.5.3.1. Varlık ve Fiil/Ahlak Anlayışı	289
13.5.3.2. İttisal Nazariyesi	292
13.5.3.3. Nefs ve Bilgi Teorisi	292
13.5.3.4. Siyâset Felsefesi ve Yalnız Kimsenin / Filozofun Yönetimi / Siyaseti	293
Kaynakça	296

Bölüm 14
ENDÜLÜSLÜ BÜYÜK YORUMCU İBN RÜŞD VE FELSEFESİ /
Şengül Özdemir

301

14.1. Hayatı ve Eserleri	302
14.2. Yöntem Anlayışı	304
14.3. İslam Düşüncesinde Aristoculuk Sorunu	307
14.4. Varlık Anlayışı	308
14.4.1 Tanrı	310
14.4.2. Âlem	311
14.5. Bilgi Anlayışı	313
14.6. İslam Dünyasında İbn Rüşdcülük	316
Kaynakça	318

Bölüm 15
İBN SİNACI AÇILIM I: İBN TUFEYL VE MEŞRİKÎ FELSEFESİ /
Hidayet Peker

321

15.1. Hayatı ve Eserleri	321
15.2. İbn Tufeyl ve Meşriki Felsefesi	323
15.3. Bilgi ve Varlık Anlayışı	325
15.4. Felsefe-Din İlişkisi	329
Kaynakça	333

Bölüm 16
İBN SİNACI AÇILIM II: SÜHREVERDÎ VE İŞRÂKÎLİK / *Salih Yalın*

235

16.1. İşrâkîlik	335
16.2. Hayatı ve Eserleri	338
16.3. Bilgi Anlayışı	340

16.3.1. Nefs Anlayışı	340
16.3.2. Huzûrî Bilgi	343
16.4. Hikmetü'l-İşrâk ve Nur Metafiziği	346
16.5. Sühreverdî Okulu ve İslam Düşüncesindeki Yeri	351
Kaynakça	355

Bölüm 17
İBN SİNACI AÇILIM III: FELSEFİ KELAM / Mahmut Meçin **357**

17.1. Şehristânî: İbn Sînâ'ya Tepki	358
17.2. Râzî: İbn Sînâ'ya Tepki	361
17.3. Tûsî İbn Sina Savunması ve Felsefe Sentezi	363
17.4. Cürcânî: Meşşailik ve Kelâm Sentezi	366
17.5. Devvânî: Meşşâilik ve İşrâkîlik Sentezi	369
Kaynakça	373

Bölüm 18
İBN SİNACI AÇILIM IV: FELSEFİ TASAVVUF / Fevzi Yiğit **375**

18.1. İbn Sînâci Açılım: İbnü'l-Arabî'nin Tasavvuf Metafiziği	375
18.1. Varlık/Vücûd Görüşü	376
18.1.1. Varlığın Birliği	377
18.1.2. Zorunlu ve Mümkün Varlık Ayrımı	378
18.1.3. Ayan-ı Sâbite	378
18.1.4. Feyiz Teorisi: Varlığın Taşması	379
18.1.5. Mutlak-Mukayyet İlişkisi	380
18.1.6. Varlık Mertebeleri	380
18.2. Tanrı ve Âlem Anlayışı	381
18.2.1. Tanrı'nın Sıfatları	383
18.2.2. Yeniden Yaratma/ Halk-ı Cedîd	384
18.2.3. Kötülük Problemi	385
18.2.4. Nedensellik Görüşü	385
18.3. Bilgi Anlayışı: Bilginin Tanımı ve Değeri	386
18.3.1. Bilgi Çeşitleri	387
18.4. Velayet Teorisi: İnsan-ı Kâmil Öğretisi	388
Kaynakça	390

Bölüm 19
İBN SİNACI AÇILIM V: MOLLA SADRA VE HİKMET-İ MÜTEALİYE / Sedat Baran **393**

19.1. Molla Sadrâ'nın Hayatı	393
------------------------------	-----

19.2. Molla Sadrâ'nın Düşünsel Kaynakları	395
19.3. Hikmet-i Müteâliye'nin Yapısı	398
19.4. Molla Sadrâ'nın Felsefi Yöntemi	399
19.5. Molla Sadrâ'da Varlık Felsefesi	401
19.6. Molla Sadrâ'da Bilgi Felsefesi	404
19.7. Molla Sadrâ'da Psikoloji	407
Kaynakça	410

Bölüm 20
UMRAN FİLOZOFU İBN HALDUN VE FELSEFESİ / Ayşe Eroğlu **413**

20.1. Hayatı ve Eserleri	413
20.2. İlimler Sınıflandırması	414
20.3. Felsefe Eleştirisi	415
20.4. Mantık Eleştirisi	420
20.5. Tarih Anlayışı	421
20.6. Siyaset Anlayışı	425
20.7. İbn Haldûn'un İslam ve Batı Düşüncesindeki Yeri	426
Kaynakça	428

Bölüm 21
KLASİK DÖNEMDE FELSEFE-DİN İLİŞKİSİ / Ersan Türkmen **431**

21.1. Din-Felsefe İlişkisinin Önemi	431
21.2. Kindî	433
21.3. Ebû Bekir er-Râzî	435
21.4. Fârâbî	436
21.5. İhvan-ı Safâ	438
21.6. İbn Sînâ	440
21.7. Gazâlî	441
21.8. İbn Rüşd	442
Kaynakça	445

Bölüm 22
İSLAM İLİM VE DÜŞÜNCE GELENEĞİNDE FELSEFE ELEŞİRİLERİ / Ömer Faruk Erdoğan - Muhammet Ateş **447**

22.1. Felsefeye Yönelik Psikolojik ve İdeolojik Eleştiriler	449
22.1.1. Korumacı Psikolojik Eleştiri Boyutu	449
22.1.2. Psikolojik Eleştirinin İlmî Bir Eleştiriye Dönüşme Emareleri	450
22.1.3. Felsefe Eleştirisinin İdeolojik Tezahürü	453
22.2. Felsefeye Yönelik İlmî Eleştiriler	455

22.2.1. İbn Hazm'ın Felsefe Eleştirisi	456
22.2.2. Gazzâlî: Felsefeye Yönelik İlk Sistemli Eleştiri	457
22.2.3. İbn Teymiyye'nin Felsefe Eleştirisi	459
22.2.4. İbn Haldun'un Felsefe Eleştirisi	462
22.3. Gazzâlî'nin <i>Tehâfüt</i> 'ü ve Tehâfüt Geleneği Özelinde Felsefe Eleştirileri	465
22.3.1. Başlıca Tehâfüt Şerhleri	468
22.4. Tekfirin Üç Meselesi	469
Kaynakça	476

Bölüm 23
İSLAM FELSEFESİNİN BATI DÜŞÜNÇESİNE ETKİSİ / Muhammet
Caner Ilgaroğlu

479

23.1. Klasik Dönem Doğudakiler: İbn Meymûn, İbn Cebriol	480
23.1.1. İbn Meymûn (1135-1204)	480
23.1.2. İbn Cebriol (1021-1058)	482
23.2. İslâm Düşüncesinin Batı'ya Geçişi	483
23.3. Batıda İslâm Felsefesinin Oluşumu: İbn Rüşdcülük, İbn Sînâcılık, Gazzâlîcilik	488
23.3.1. İbn Rüşdcülük	489
23.3.2. İbn Sînâcılık	491
23.3.3. Gazzâlîcilik	492
Kaynakça	494

Bölüm 24
OSMANLI DÜŞÜNÇESİ: SENTEZDE SÜREKLİLİK VE
YENİLENME / Arife Ünal Süngü

497

24.1. Osmanlı'da İslâm Felsefesinin Yapısı (14-18.yy): Sentez Geleneğinde Süreklilik (Geç Yenilenme)	497
24.1.1. Metafizik Sentezde Süreklilik: Felsefe, Kelâm, Tasavvuf	498
24.1.2. Ahlâk ve Siyaset Anlayışında Süreklilik	499
24.1.3. Tehâfüt Geleneğinde Süreklilik	500
24.1.4. İlimler Tasnifinde Süreklilik	501
24.2. İslâm Felsefesinde Arayış (19-20.yy)	503
24.1.1. İsimde Yenilenme (İslâm Felsefesi)	503
24.1.1.1. Konularda Arayış	504
24.1.1.2. Pozitivizmin Girişi	505
24.1.1.3. Materyalizmin Girişi	506
24.1.1.4. Spiritüalizmin Canlanması	507

24.1.1.5. Siyaset Anlayışı (Meşrutiyet)	508
24.1.1.6. Eğitim Anlayışı (Mektepler ve Yöntem)	509
Kaynakça	511

Bölüm 25 ÇAĞDAŞ İSLAM FELSEFESİ / Enes Taş	515
---	------------

25.1. Çağdaş İslam Felsefesi-1 (Türkiye)	518
25.1.1. Materyalizm	519
25.1.2. Pozitivizm	522
25.1.3. Anti-Materyalizm / Spiritüalizm	525
25.2. Çağdaş İslam Felsefesi -2 (Mısır, Kuzey Afrika, İran, Hint-alt Kıtası ve Güneydoğu Asya)	526
25.2.1. Mısır ve Kuzey Afrika	527
25.2.2. İran	533
25.2.3. Hint-Alt Kıtası ve Güneydoğu Asya	535
25.3. Türkiye Eğitim Sisteminde Felsefe veya İslam Felsefesi	537
25.3.1. Medreselerde Felsefe ve İslam Felsefesi Dersleri	537
25.3.2. Dârülfünûn' da Felsefe ve İslam Felsefesi Dersleri	539
Kaynakça	545

Bölüm 26 ÇAĞDAŞ İSLAM FELSEFENİN SORUNLARI / Muhammet Özdemir	549
--	------------

26.1. Varoluşçuluk	551
26.2. Demokrasi ve Laiklik	554
26.3. Kürtaj ve Eşcinsellik	558
26.4. Feminizm	561
26.5. Metaverse	563
Kaynakça	565